

Impressum
Vydavatel | Staatsbetrieb Sachsenforst, Biosphärenreservatsverwaltung Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft, Warthaer Dorfstr. 29, D-02694 MalschwitzOT Wartha, Telefon | 035932 – 365-0, Fax | 035932 – 365-50; **E-mail** | poststelle.sbs-broht@smul.sachsen.de; **Internet** | www.biosphaerenreservat-oberlausitz.de
Redakce | Biosphärenreservatsverwaltung, Referat Öffentlichkeitsarbeit
Fotka | H. Meischner © (HM) – Titulní fotografie, S. Blaß (SB), B. Hering (BOH), M. Höhne (MH), A. Mrosko (AM), K. Nitsch (KN), R. M. Schreyer (RMS), D. Weis (DW)
Úprava, sazba, mapa | Ibra / Corporate Design Europarc – Nationale Naturlandschaften
Tisk | Druckfabrik Dresden GmbH; **Náklad** | 10.000, vytištěno na papíře certifikovaném FSC; **Redakční uzávěrka** | 04/ 2013, © 2013 BR-Verwaltung, Wartha

Prastará kulturní krajina

Hornolužická krajina rybníků a vřesovišť se rodila během mnoha staletí působením lidí. Slovanští osadníci, kteří sem přišli 600 let po narození Krista, pojmenovali rozlehlé území pokryté bažinami a lesy „Lužica“ (mokřady), což připomíná název „Lausitz“ (Lužice). První písemné doklady o systému rybníků pocházejí z roku 1248.

Staré rameno řeky Sprévy u Neuölömischau AM

V 15. a 16. století byl rybolov z rybníků již důležitým druhem výdělečné činnosti. Od počátku 18. století se z něho vyvinulo produktivní rybníční hospodářství, tehdy nejvýnosnější způsob využívání této části Horních Lužic. Biosférická rezervace se nachází uprostřed této staré kulturní krajiny. Obsahuje více jak 350 rybníků zasažených do lesů z písčných dun, vlhkých luk, skromných orných polí, aluviálních niv a vřesovišť – to představuje neobvyklou rozmanitost životního prostoru, který je domovem pro vzácné rostliny a živočichy.

Výlet balónem u obce Lippitsch HM

Na jednom starém čtyřstranném statku ve Warthě má své sídlo správa biosférické rezervace. Zde vznikají odborné základy pro praktickou práci na ochranu přírody, zde se připravují opatření k ochraně životního prostředí a veřejné práce. Na statku je také DŮM TISÍCE RYBNÍKŮ. Zde se může návštěvník informovat o oblasti rybníků a vřesovišť, navštívit stálou expozici nebo ochutnat v bistru regionální speciality. Proto je DŮM TISÍCE RYBNÍKŮ ideálním výchozím bodem pro exkurze a prohlídky oblasti rybníků a vřesovišť, k pozorování vodních ptáků nebo přírodnímu rybníkářství.

Naučné a zážitkové stezky

Ke zvláštnostem jedinečné kulturní krajiny vedou „Přírodní naučná stezka Guttauská jezera a jezero Olba“ a „Okružní stezka mořského orla“.

Prohlídky, exkurze a více

Bohatý program výletů s průvodcem, exkurzí, prohlídek, kempů a seminářů pro skupiny dětí a mládeže, malé a velké milovníky přírody zprostředkovávají pohled na komplexní souvislosti v ekosystému.

Program aktivit a bližší informace →

DŮM TISÍCE RYBNÍKŮ, *tel.: 035932/36560,*

fax: 035932/36561, internet: www.haus-der-tausend-teiche.de

Dom tisíce rybníků SB

Heslo „biosférická rezervace“

Celosvětově existuje nyní 621 biosférických rezervací. Jedná se o modelové regiony „základního stupně“ programu UNESCO „člověk a biosféra“, kde mají ochrana přírody a důsledné hospodaření přispět k zachování jedinečných přírodních a kulturních krajín a dále je rozvíjet.

V biosférických rezervacích má být společenství lidí a přírody utvářeno tak, aby vznikala rovnováha; aby na jedné straně zůstala zachována biologická rozmanitost a aby na druhé straně člověk nalezl možnosti pro trvalý hospodářský a kulturní rozvoj. Tak je práce biosférické rezervace určována následujícími těžišti:

- demonstrace trvalého hospodářského vývoje,
- fundovaný ekologický výzkum a pozorování životního prostředí,
- aktivní tvorba životního prostředí a výchova k jeho podpoře.

Každá biosférická rezervace sestává ze základních zón a zón pro péči a vývoj. V základních zónách se nacházejí přísně chráněné části pro udržení biologické rozmanitosti. Zóny pro péči obklopují základní zóny, zde je možné využití slučitelné s přírodou. Vývojové zóny pak umožňují širokou paletu trvalého využití, např. jako zemědělské a lesní hospodářství a rybníkářství, pro turistiku a uspořádaný vývoj osídlování.

Rybníky Kauppa MH

Cestování biosférickou rezervací

Soužití lidí a přírody ovlivňuje i turizmus v biosférické rezervaci. Naši hosté si váží naší krajiny stepí a rybníků, protože zde nacházejí klid, místo pro děti, zotavení pro celou rodinu, krajinu bez hluku a výfukových plynů. Chtějí zažít přírodu, jsou zvědaví na naše vesnice a jejich obyvatele, chtějí vidět, co pro nás znamená důsledné hospodaření.

Biosférický hospodář
V biosférické rezervaci naleznou naši hosté vynikající hostitele. V biosférické rezervaci naleznete ubytovací a gastronomické podniky a majitele rekreačních bytů, kteří neobyčejným způsobem přispívají k podpoře regionálních hospodářských koloběhů, k ochraně životního prostředí a k udržování kulturní krajiny. Momentálně nese vyznamenání „biosférický hospodář“ 14 hostitelů (hotely, pensiony, kempinky, rekreační byty).

Cyklistické a turistické stezky

Síť vzrušujících cyklistických a turistických stezek zahrnuje oblast rybníků a vřesovišť, její krajinné krásy a vesnice. Cyklistické turistiké stezky jako cyklistická stezka kolem řeky Sprévy nebo žabí cyklistická stezka křižují biosférickou rezervaci. Okružní stezka mořského orla vede návštěvníka ke krajinným krásám a kulturním zvláštnostem jezera Lužice, k malým a velkým atrakcím biosférické rezervace.

Doporučení → turistická a cyklistická mapa „Hornolužická oblast rybníků a vřesovišť“ list 4, biosférická rezervace – Budyšin, Sasko, Kartographie GmbH Drážďany (vydavatel), 2012

Na první pohled

Biosférická rezervace
Hornolužická oblast rybníků a vřesovišť (Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft)
Poloha
Severně od Budyšina mezi obcemi Hoyerswerda na severozápadě a Niesky na východě

Významné zřídka se vyskytující druhy rostlin a zvířat
304 vyšších rostlinných druhů z červeného seznamu Saská, 94 druhů hnízdicích ptáků, celkem více než 1.200 rostlinných a živočišných druhů z červeného seznamu

Rozdělení biosférické rezervace
Jádrová zóna
1.124 ha – celková rezervace bez využití

Ochranná zóna
12.015 ha přírodní rezervace, oblasti s šetrným využíváním přírody, např. rybníkářství

Rozvojová zóna – oblast regenerace
2.014 ha plochy značně narušené dřívějším využitím, obzvl. povrchovou těžbou hnědého uhlí, cíl: rozsáhlá obnova ekosystému a krajiny

Osídlení
58 vesnic s asi 10.000 obyvateli, dvojjazyčná srbská

Farmářské obchody, zemědělci s přímým prodejem

Selský statek Ladusch
obec Kreba-Neudorf
Speciality z masa a uzenin, obsáhlý sortiment regionálních výrobků; Nieskyer Straße 26, 02906 Kreba-Neudorf, Tel.: 035893/6300

Biostatek Spreehof
obec Göbeln
Speciality z masa a uzenin, obsáhlý sortiment regionálních výrobků; Am Spreewehr 14, 02694 Großdubrau OT Göbeln, Tel.: 035932/32237

Biostatek Schäferlei / ovčín Müller,
obec Kaschel
jehňáta, ovčí produkty Kiefernweg 44, 02905 Klitten OT Kaschel, Tel.: 035895/50462

Včelař Röhle v obci Klitten
Včelí med, svíčky z včelího medu Feldweg 94, 02906 Klitten, Tel.: 035825/50960

Rozvojová zóna – harmonická kulturní krajina
14.949 ha krajiny, značně ovlivněné užíváním člověka, jako obce nebo orná půda, cíl: využívání s péčí řádného hospodáře tak, aby krajinně ekologické funkce a charakter krajiny a obcí zůstaly zachovány.

Správa biosférické rezervace
Správa biosférické rezervace je jako část úřadu pro velkoplošná chráněná území přiřazena státnímu podniku Sachsenforst / Saské lesy/. Skládá se z organizačních jednotek „Vnitřní správa“ a „Veřejná práce“, „Referátu pro rozvoj krajiny“, referátu „Provoz/Služby“ (Lesní referát) a „Ostrahy přírody“. Péče o oblasti se provádí decentralizovaně. Každá ze tří oblastí disponuje jedním stanovištěm ostrahy přírody. Tak je možná úzká spolupráce občanů s „jejich“ oblastním správcem.

Internet → www.biosphaerenreservat-oberlausitz.de

Stará myslivna Mücka
(oblast správy a ostrahy řirody východ)
Am Sportplatz 231, 02906 Mücka, Tel.: 035893/50872

Stará myslivna Mücka
(oblast správy a ostrahy řirody východ)
Am Sportplatz 231, 02906 Mücka, Tel.: 035893/50872

Biosférická rezervace Hornolužická oblast rybníků a vřesovišť

Rybníkáři s přímým prodejem
Rybníkářství Bergmann
Hornolužický biokapr
Dürrbacher Str. 351, 02906 Klitten, Tel.: 035895/50409

Rybníkářství Funke
Zum Altteich 3, 02906 Hohen-dubrau OT Weigersdorf, Tel.: 035932/30716

Rybníkářství Ringpfeil
Hornolužický biokapr
Mühlenweg 3, 02699 Königs-wartha OT Wartha, Tel.: 035726/50233

Rybníkářství Lohsa
Schloßstr. 17, 02943 Box berg/O.L. OT Uhyst, Tel.: 035728/85851

Další informace

Na návštěvě v Domě tisíce rybníků KN

Enviromentální výchova v biosférické rezervaci
Tvorba životního prostředí leží v rukou regionálních partnerů, zde především Spolku na podporu přírody Hornolužické krajiny rybníků a vřesovišť. Tento organizuje a stará se o bohatý program, četné semináře, prohlídky a nabídky spolupráce především pro děti a mladistvé.

Internet → www.biosphaerenreservat-oberlausitz.de/umweltbildung

Biosférická rezervace Hornolužická oblast rybníků a vřesovišť

Dům tisíce jezer
Nové návštěvnícké centrum na čtyřstranném dvoře správy biosférické rezervace zve své hosty k zážitkové výstavě v Hornolužické oblasti vřesovišť a rybníků. Výstava unáší návštěvníky do „Země 1000 jezer“. Popisuje biosférické rezervace a jejich úlohu na příkladu rybníkářství Horní Lužice a ukazuje návštěvníkovi interaktivně souhru mezi člověkem a přírodou.

Služby v a kolem domu
– Rozmanitý program seminářů a přednášek
– Ve foyer obdrží hosté informační materiál a turistické informace o regionu

– Možnost rezervovat si zde exkurze rybníkářskou oblastí.
– Je zde občerstvení s typicky regionálními jídly a nápoji.
– Sousedící komplex vodního světa zve k hraní a objevování.

Kontakt
Dům tisíce jezer (Haus der Tausend Teiche)
Warthaer Dorfstraße 29, 02694 Malschwitz OT Wartha, Telefon: 035932/36560
E-mail: kontakt@haus-der-tausend-teiche.de
Homepage: www.haus-der-tausend-teiche.de

Rozmanitost životního prostředí – soužití člověka a přírody

Vodstvo

Řeky, toky a stoky jsou tepnami života krajiny. Biosférickou rezervaci protékají Spree a Kleine Spree, Schwarzer Schöps a Weigersdorfer Fließ, jakož i početné menší potoky a stoky.

Nivy kolem potoků a řek, rychle a pomalu tekoucí voda, mělká místa a hluboké výmoly, příkré a ploché břehy tvoří v biosférické rezervaci ideální životní podmínky pro mnoho zvířat a rostlin. Zde jsou ještě vidět: ledňácci, vydry, rejec vodní, živořodá motýlice a pisík obecný, sekavec písečný a mihule potoční, vzácné rostliny s plovoucími listy, závary a blatouch bahenní. Systém stok, který byl po staletí vytvářen k zavodňování a odvodňování rybníků, spojuje vlhké oblasti a rybníky, tvoří cesty pro rozšiřování putujících druhů zvířat.

Velký přírodní rybník ze skupiny rybníků Kreba

Ploché rybníky s přirozenými břehy, úseky přechodu a pásy rákosí s postupným přechodem k loukám a lesům jsou ve velkém počtu osídleny rostlinami a zvířaty, která jinde již vymizely. Na březích mohou být objeveny rákos, chmel, kuby, závar, šípátka, žlutě

Rašeliniště, Stepi, Písečná hubená tráva

Rašeliniště

Kdysi byla hornolužická nížina bohatá na rašeliniště a močály. S rozšířením rybníkářství bylo kdejaké rašeliniště přeměněno na rybník. Později byly bažiny a rašeliniště odvodňovány pro zemědělství a zničeny těžbou rašeliny. Velkoplošný pokles spodní vody v souvislosti s těžbou hnědého uhlí vedl téměř k úplnému zničení životního prostředí v rašeliništi. Zbylo méně než jedno procento původních rašelinišť.

Rosnička zelená

Rašeliničky existují v biosférické rezervaci ještě na okrajích na živné látky chudých rybníků a v několika lesních roklích. Nedostatek živin a pro rašeliniště typické mikroklima zde dávají vzniknout zcela ojedinělému světu rostlin a zvířat: rašeliničky, kanadské brusinky, vlochyně, břítký a úzkolístý suchopýr, rozmarýnový vřes, různé druhy rosnatek, hrotnosemenka hnědá, vřesovec čtyřřadý, zábělník bažinný, plavuň bažinná, také velké množství druhů hmyzu, který již mimo rašeliniště nenachází žádnou obživu. Chrástal kroupenatý, bekasíny a jeřáby mají na okrajích rašelinišť svá hnízdiště.

Bublinatka

Kapři v obrovském akváriu v Domě tisíce rybníků

kvetoucí vodní lilie a různé druhy ostříc. Zde hnízdí vodní ptáci jako potáпка rudokrká, bukač velký, bukač trpasličí, husa šedá, chřástal, kachna divoká, čírka obecná, čírka modrá, kopřivka obecná, lžičák a hohol obecný. Rybníky a jejich okolí jsou refugiem pro obojživelníky a plazy jako žába bahenní, skokan hnědý, ropucha zemní a zelená, blatnice skvrnitá, kuňka obecná, čolek obecný, ještěrka obecná a užovka. O letních večerech zde koncertují rosníčka a skokan zelený. V podvečer a v noci je u rybníka aktivní i většina ostatních zvířat. Když člověk spí, dobývají zde svůj revír vydra, tchoř, netopýr rezavý a vodní netopýr. Důsledné obhospodařování rybníků zajišťuje jejich zachování. Lužičtí naháčci, líni, štiky, jeseteři a candáti jsou i dnes nejdůležitějším „exportním zbožím“ krajiny stepí a rybníků. Čerstvě chycené nebo uzené si je můžete zakoupit přímo v rybářstvích – nebo je můžete kulinárně upravené ochutnat jako specialitu v restauracích celé Horní Lužice.

Podzimní mlha v biosférické rezervaci

Výlov u Commerau

Dubová alej

Velké západní lesní vřesoviště Neulleidel

Lesy

Lesy jsou plicemi krajiny stepí a rybníků. Lesy hornolužických stepí byly převážně lesy smíšenými, sestávaly z dubů, borovic, bříz a habrů obecných. Takového přírodní stavu patří k hodnotným lesním biotopům. I zde v biosférické rezervaci nalezneme již jen ojediněle borovicově-dubové lesy, kdysi tak charakteristické pro lesy hornolužických stepí, právě tak jako lesy s bobulovými keři a borovicemi, s bohatým výskytem borůvek a brusinek, nebo jako propletené borovicové lesy velmi suchých stanovišť a dun nebo jako bažinaté borovicové lesy na okrajích rašelinišť. Obrovské borovicové lesy jsou postupně přeměňovány na místně vhodné smíšené lesy. Dnes se důsledné obhospodařování lesa v biosférické rezervaci soustředí na přirozený vývoj lesa.

Rohovník bahenní – borovicový les

Zvířata: orl mořský, datel černý, jelen lesní, vlk. Dřevo z lesů biosférické rezervace je hodnotnou dorůstající surovinou a zpracovává se v pilařských závodech regionu, pro papírnický průmysl nebo se používá jako materiál na topení. Milovníky medu potěší tmavá barva a typické aroma sladu lesního medu. U včelařů a v různých obchodech v selských usedlostech můžete mlsat lesní, ale i stepní med a ostatní druhy květinových medů.

Aktivní vývoj krajiny

Důsledné, diferenciované využívání tvoří jádro strategie pro ochranu a vývoj přírody a krajiny sledované v biosférické rezervaci. Tato je doplňována množstvím opatření a projektů, jejichž prostřednictvím se zcela cíleně zlepšuje stav biotopů a tak i životní podmínky rostlin a zvířat. Důležitým úkolem je renaturalizace potoků a řek, které byly v minulosti zastavěny množstvím betonu a šterku. Již dnes se ukazuje, že renaturalizace, stržení jezů nebo jejich nahrazení drsnými rampami a komůrkovými rybími přechody, vrací ve spojení s využíváním niv způsobem vhodným pro tato stanoviště skutečně průchodnost vod a ztracené druhy zvířat a rostlin. I v samotné biosférické rezervaci lze zajistit stavy čápa bílého jen péčí o hnízdo a opatřeními pro ochranu životního prostředí. Tak jsou v blízkosti vesnic zamokřovány louky a jsou ošetřovány jako mokřiny. Členové spolku pro podporu přírody hornolužické krajiny stepí a rybníků odvádějí při péči o hnízda čápů a sanaci podkladů hnízd nepostradatelnou práci.

Kaskády u Uhystu

Pole, louky a pastviny

I zemědělstvím ovlivněná oblast, pole, louky a pastviny mají své místo v biosféře krajiny stepí a rybníků. V posledních desetiletích se upustilo od mnoha druhů tradičního využití. Plochy byly spojeny, odvodněny. Zmizely meze v polích, křoviny, aleje, dřeviny, hromady posbíraných kamenů. Nasazení herbicidů způsobilo drastický ústup vegetačního společenství. Bez divokých bylin nenalézá hmyz žádnou potravu, posléze nemají obživu ani bažanti a zajíci. Společně se zde hospodařícími zemědělci dokazuje biosférická rezervace, že tento vývoj není nezvratný. Tak se na „polích s divokými bylinami“ zřikají použití chemických přípravků na ochranu rostlin. Cílem je etablovat osemem starých původních druhů obilí a jiných kulturních rostlin pro naši kulturní krajinu charakteristická pole se společenstvím divokých bylin. V posledních desetiletích se změnilo i obhospodařování luk a pastvin. Zmizela mozaika malých, různě obhospodařovaných ploch. Snížení hladiny spodní vody, časně a četné kosení, jakož i hnojení vedlo ke vzniku porostu chudého na druhy, s několika v konkurenci se prosadivšími trávami. A spolu s květinami a motýly zmizely z luk i barvy. Jako životní prostor pro rostliny a zvířata mají intenzivně obhospodařované louky a pastviny jen malý význam. V biosférické rezervaci existují ještě druhově bohaté louky a pastviny, i jedinečné vzácnosti jako jsou louky orchidejí. Důležitým cílem je proto získání a uchování hodnotných luk a pastvin pomocí péče a ochrany přírody, kterým odpovídá využívání. Orchidejové louky směji být koseny teprve

Kvetoucí jablono

Prstnatec májový

po dozrání semen. V době, kdy tvovoré hnízdící na lukách vychovávají své mladé je pasení a sečení zastaveno úplně. Velké a malé hospodářské podniky, selské rodinné provozy a zemědělská družstva podporují práci biosférické rezervace a dokazují, že lze naprosto sloučit důsledné hospodaření a ochranu přírody a životního prostředí. Přesvědčte se sami o kvalitě a chuti zdravých výrobků našeho zemědělství. Nabídka obchodů v selských usedlostech přímých prodejců, na týdenních trzích v celém regionu a na přírodních trzích v centru biosférické rezervace zahrnuje ovoce a zeleninu, masné a uzenářské speciality z hovězího, vepřového, skopového a koziho masa, masa z hus a jiné drůbeže, med, marmelády, šťávy a mnoho jiného.

Zúčastněte se, je to naše biosféra

Údržba vřesoviště

Bez pomoci mnoha lidí z krajiny stepí a rybníků nemůže být vykonávána praktická, ani vědecká práce, která udržuje biosférickou rezervaci při životě. Většine lidí je jasné, že příroda a krajina, rozmanitost zde se vyskytujících druhů zvířat a rostlin patří k bohatství krajiny stepí a rybníků. Všichni víte, že netopýr, vydra a čáp mohou nadále získávat přivřizence jen tehdy, když bude člověk brát ohledy na jejich potřeby a na potřeby jiných ohrožených druhů. Spolek pro podporu přírody hornolužické krajiny stepí a rybníků je dokladem toho, že každý může něco udělat proto, aby čápi zůstali v Horní Lužici, aby se mohla dále vyvíjet krajina stepí a rybníků a soužití člověka s přírodou.

Podzím ve vřesovišti Gobelner Heide